

INNOVATION FAOLIYATNI DAVLAT TOMONIDAN QO‘LLAB-QUVVATLASHDA RAQAMLASHTIRISH YO‘NALISHLARI

Umaraliyeva Iroda Jaloliddin qizi

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti iqtisodiyot mutaxassisligi 2-kurs magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli iqtisodiyotning xizmat ko‘rsatish jarayonidagi afzalliklari, mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotning rivojlanish istiqbollari bayon etilgan.. O‘zbekistonda dastlab moliyaviy masalalarda, ya‘ni banklarda plastik kartalar yoki pul ko‘chirish ishlari joriy etilgan bo‘lsa, hozirgi sharoitda elektron savdo, elektron tijorat, tovar oboroti, import va eksport masalalarida, barcha turdagi xizmat ko‘rsatish, ishlab chiqarish jarayonlarida foydalanilmoqda. Mamlakatimizda raqamli iqtisodiyotning keng joriy etilishi taraqqiyotning rivojlanish garovi sifatida tan olinmoqda. Shuningdek, davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash tizimi ham amalga oshirilmoqda.

Kalit so‘zlar: Raqamli iqtisodiyot, axborotlashgan jamiyat, raqamli texnologiyalar, Elektron hukumat, savdo, eksport, import, strategiya

Kirish

Dunyoda aholi soni va ehtiyojlarining o‘shib borishi, har bir mamlakat va hududlarning o‘ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqib, alohida yondashuvlar asosida xizmatlar sohasini rivojlantirish, innovatsion faoliyatni qo‘llash, tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy resurslar va infratuzilma bilan ta‘minlash hamda davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlash va rag‘batlantirish zarur hisoblanadi. Hozirgi kunda jahon iqtisodiyotining rivojlanishi rivojlangan mamlakatlar tajribasidan kelib chiqqan holda har bir sohada xizmatlarga bo‘lgan talabning ortishi tajribalardan foydalanish va zamonaviy texnologiyalarni qo‘llashga e‘tibor qaratishni taqozo etadi.

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi

Tarixga nazar tashlaydigan bo‘lsak, XXI asrning 90 yillarida amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte “Raqamli iqtisodiyot” atamasini amaliyotga kiritdi. Hozirgi kunda bu atamani butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar tomonidan - deyarli barcha qo‘llamoqda. Bu borada, birinchi bo‘lib 2016 yilda Butunjahon banki dunyodagi raqamli iqtisodiyotning ahvoli haqida ilk marta ma‘ruza e‘lon qildi. Raqamli iqtisodiyot insonlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu uning asosiy foydasidir. Mahalliy iqtisodchi olimlarimiz tomonidan raqamli iqtisodiyot terminiga ta‘rif berilgan bo‘lib, jumladan, akademik S.S.G‘ulomovning fikricha “Raqamli biznes bu - jismoniy va raqamli dunyolarni birlashtiradigan yangi biznes-modellar paydo bo‘lishidir” [4].

Tadqiqot metodologiyasi

Maqolada ilmiy abstraksiyalash, tahlil va sintez, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan. Ushbu tadqiqot ma‘lumotlari rasmiy manbalardan olinib, taniqli iqtisodchi

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

olimlarning iqtisodiyotni rivojlantirishda innovatsiyalarning roli bo'yicha ilmiy-nazariy qarashlarini qiyosiy tahlil qilish, xorij tajribalarini umumlashtirish va mamlakatimizda erishilayotgan yutuqlar bo'yicha olingan natijalarga tayangan holda innovatsion faoliyatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashda raqamlashtirish masalalarini hal etishga erishildi.

Tahlillar va natijalar

Raqamli iqtisodiyot – bu iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy aloqalarni raqamli texnologiyalarni qo'llash asosida amalga oshirish tizimidir. Ba'zida u internet iqtisodiyoti, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi. 1995 yilda amerikalik dasturchi Nikolas Negroponte "raqamli iqtisodiyot" terminini amaliyotga kiritdi. Hozirda bu istilohni butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar – deyarli barcha qo'llamoqda. 2016 yilda Butunjahon banki dunyodagi raqamli iqtisodiyotning ahvoli haqida ilk marta ma'ruza e'lon qildi.

O'zbekistonda xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirish va ushbu sohani davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimi aholi farovonligini oshirish hamda mamlakat iqtisodiyotini mustahkamlash maqsadida amalga oshirib kelinmoqda. Xizmat sohaslariga budjet mablag'lari hisobidan shaharsozlik loyihalari asosida mukammal ta'mirlangan, tashqi yoritish, sug'orish va drenaj tizimlari modernizatsiya qilingan, piyoda va velosiped yo'laklari qurilgan hamda aholi gavjum bo'lgan ko'chalarni savdo, xizmat ko'rsatish, sayilgoh va ko'ngilochar ko'chalarga aylantirish va barcha turdagi xizmat sohaslarini rivojlantirishga e'tibor qaratilmoqda.

Ma'lumki, raqamli xizmatlar ulushini bosqichma-bosqich oshirish uchun zarur infratuzilma bilan ta'minlash va sifatli aloqa va internet xizmatlari qamrovini, shuningdek, "Elektron hukumat" tizimi xizmatlaridan foydalanish ko'lamini keskin kengaytirish amalga oshirilmoqda[1].

O'zbekiston Respublikasida aholisi 300 mingdan kam bo'lgan tumanlarda sanoat va xizmatlar sohasi yuqori sur'atlarda rivojlanib borayotgan tumanlarda savdo, mehmonxona, ovqatlanish va logistika xizmatlarini, shuningdek, texnik xizmat ko'rsatish va ko'ngilochar maskanlarni tashkil etishga ustuvorlik berish, tog'li, tog'oldi, rekreatsion turizm salohiyati yuqori tumanlarda avtomobil yo'llari, elektr energiyasi va ichimlik suvi ta'minoti hamda boshqa infratuzilmani yaxshilash va tayyor loyihalar asosida turizm xizmatlarini rivojlantirish, chegara hududlarda joylashgan hamda hududidan xalqaro avtomagistral va temir yo'llar o'tgan tumanlarni savdo, turizm, logistika hamda yo'l bo'yi xizmatlarini ko'rsatishga ixtisoslashtirish masalalari dolzarb hisoblanmoqda. Shuningdek, qishloq xo'jaligi ulushi yuqori bo'lgan tumanlarda zamonaviy agroxizmatlarni rivojlantirish ko'zda tutilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020 yil 24 iyuldagi "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-630-son qonuniga muvofiq innovatsiya - fuqarolik muomalasiga kiritilgan yoki shaxsiy ehtiyojlar uchun foydalaniladigan, qo'llanilishi amaliyotda katta ijtimoiy-iqtisodiy samaraga erishishni ta'minlaydigan yangi ishlanmadir. Ushbu qonunning qabul qilinganligi ham mamlakatimizda innovatsion faoliyatning zarurligi, ayniqsa moliyaviy xizmatlar jarayonida qo'llanilayotganligi dolzarb masalalardan hisoblanadi. Qonunda innovatsion faoliyat sohasidagi asosiy tushunchalar, innovatsion faoliyatning asosiy printsiplari, innovatsiya turlari, subyektlari hamda ularning huquq va majburiyatlari,

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

shuningdek, innovatsion faoliyatning amalga oshmaslik xavflari, uni baholash va kamaytirish usullari, innovatsion faoliyat sohasida kadrlarni tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishga ko'maklashish ham ko'rsatilgan[2].

“O‘zbekiston - 2030” taraqqiyot strategiyasida belgilab berilgan ustuvor vazifalar muvaffaqiyatli hal etilishi xizmat ko‘rsatish sohasining iqtisodiy samaradorligini oshirish hisobiga respublikamiz aholisiga sifatli xizmat ko‘rsatishning aniq chora-tadbirlarini ishlab chiqish, statistik ko‘rsatkichlar tizimini takomillashtirish va istiqbollarini statistik prognozlashni talab etadi.

Innovatsion faoliyat - yangi ishlanmalarni tashkil etish, shuningdek xizmat ko‘rsatish sohasida ularning o‘tkazilishi va amalga oshirilishini ta‘minlash bo‘yicha faoliyatdir. Biz bilamizki xizmatlar sohasi bu - korxonalar, tashkilotlar, shuningdek, jismoniy shaxslar tomonidan ko‘rsatiladigan turli xil xizmat turlarini takror ko‘rsatishni o‘z ichiga olgan umumlashtiruvchi kategoriyadir. Bu tijorat, professional va iste‘mol xizmatlarini ko‘rsatishga ixtisoslashgan mamlakatning iqtisodiy sektoridir.

Iqtisodiyotda xizmatlar hajmi oshishining asosiy omillarini ilmiy bilimlar, nomoddiy shakldagi to‘plamlar, axborot texnologiyalari va tadbirkorlik faoliyati integratsiyasi omillari tashkil etadi. Iqtisodiyotning bu sektori turli xil faoliyat turlarini o‘z ichiga olib, ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga yordam beradi. Ushbu faoliyatning yakuniy natijasi tayyor mahsulot emas, balki ko‘rsatilgan xizmatlardir. “Xizmat - bu mahsulotning foydali harakati yoki insonning o‘ziga xos, oqilona ehtiyojlarini qondirish uchun faoliyat shaklida namoyon bo‘ladigan, foydalanish qiymatlarini yaratadigan mehnat natijalari bo‘yicha paydo bo‘ladigan iqtisodiy munosabatlardir”[3]. Shuning uchun xizmat ko‘rsatish jarayoni iste‘molchilarga xizmatlarni yetkazib berish jarayoni, ya‘ni unga har qanday shakldagi jismoniy va yuridik shaxslarning ehtiyojlarini qondirish jarayoni sifatida qoralishi kerak.

Innovatsiya yangicha g‘oya, ishlab chiqarishga tadbiriq etilgan yangicha yondashuv, yangi texnologiya va ishlab chiqarilgan yangi mahsulot, boshqaruvdagi yangicha usul, umuman, barcha jabhalardagi yangi islohotlardir. Bunda innovatsiya nafaqat so‘nggi yangilik, balki hayotga tadbiriq etilgan, jamiyat a‘zolariga iqtisodiy va ijtimoiy naf keltiruvchi vosita bo‘lishi lozim. Innovatsion faoliyatning maqsadi, vazifalari va uslublarining tadqiqotini davom ettirish uchun, innovatsiyaviy boshqaruv obektini ifodalash va uning asosiy tavsiflari va xususiyatlarini aniqlash kerak. Buning asosiy zaruriyati shundaki, innovatsion faoliyat korxonaning raqobat asosida rivojlanishi strategiyasining asosiy elementlaridan biri bo‘lib, boshqaruv infratuzilmasini yaxshilash va faoliyat maqsadlariga yanada samaraliroq erishish imkonini beruvchi turli xil yangiliklardir.

Mamlakatimizda xizmatlar sohasining rivojlanishi, bu iqtisodiyotning boshqa tarmoqlariga ham multiplikativ ta‘sir ko‘rsatadi. Masalan, moliya, sug‘urtalash xizmatlariga talabning 1 million so‘mga o‘sishi iqtisodiyotda qo‘shimcha 3,2 million so‘m qiymat yaratadi. Xuddi shunday katta multiplikativ ta‘sirga ega bo‘lgan sohalar qatoriga konsalting xizmatlari, yashash va umumiy ovqatlanish, turizm, ta‘lim, sog‘liqni saqlash va kommunal xizmatlarni kiritsa bo‘ladi.

Innovatsiyalar nazariyasi holatini va korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishni tashkil etish sharoitlarining tahlili ko‘rsatishicha, innovatsion faoliyatning samaradorligi u

Special issue: "DIGITALIZATION OF FINANCE: NEW TRENDS AND IMPLEMENTATION PRACTICES"

qanchalik to'g'ri tashkil etilganligiga bog'liq bo'ladi. Muayyan korxonada innovatsion faoliyat jarayonlarni tashkil etishning o'zi jiddiy muammolardan biriga aylanadi. Hozirgi kunda innovatsion jarayonni tashkil etishning ko'plab modellari ishlab chiqilgan bo'lib, ularning har biri korxona rivojlanishi darajasidan kelib chiqqan holda to'liq yoki qisman foydalanilishi mumkin.

Asosiy maqsad - yangilikni joriy etgan holda uni innovatsiya shakliga aylantirish, ya'ni innovatsion faoliyatni tugallash va ijobiy natijaga ega bo'lgan holda innovatsiyalar diffuziyasini muntazam davom ettirish jarayonidir.

Innovatsion faoliyat bu - boshqaruv ob'ektini o'zgartirish va iqtisodiy, ijtimoiy, ekologik, ilmiy-texnik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha samaradorlikni oshirish maqsadida yangilikni joriy qilish natijasidir.

Xulosa

Xulosa o'rnida ta'kidlash mumkinki, mamlakatimizda xizmat ko'rsatish sohasida innovatsion faoliyatni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning asosiy yo'nalishlari bo'yicha nazariy jihatlarini o'rganishda olimlar fikrlari, raqamli iqtisodiyotning barcha yo'nalishlari hamda qabul qilingan meyoriy hujjatlarning ahamiyatli jihatlari yuqori hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 05 maydagi PQ-3697-sonli "Faol tadbirkorlik va innovatsion faoliyatni rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" qarori
2. O'zbekiston Respublikasining "Innovatsion faoliyat to'g'risida"gi O'RQ-630-sonli Qonuni. 2020 yil 24-iyul
3. Баринов Н.А. Указ. Соч. - Москва : Норма, - 607 с.; 22 см.; ISBN 978-5-91768-265-5 - С. 17.
4. Гулямов С.С. ва бошқалар. Рақамли иқтисодиётда блокчейн технологиялари. - Т.: "Иқтисод-Молия", 2019 й.